

**SZAKMAI BESZÁMOLÓ az Új Nemzeti Kiválóság Program DESIGNKULTÚRA MODULOK
OKTATÁSI SEGÉDANYAGAINAK FEJLESZTÉSE 1 – 12. OSZTÁLYIG témacímű kutatásáról**

Póczos Valéria

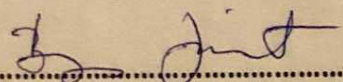

.....

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Művészettudomány PhD
Designkultúra-tudományi tagozat;
Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános iskola és Gimnázium, vizuális kultúra vezetőtanár

Új Nemzeti Kiválóság Program,
Felsőoktatási Doktori Hallgatói Kutatói Ösztöndíj Pályázat
Pályázati azonosító szám: ÚNKP-21-3-II

Témavezető: Bényei Judit PhD

.....

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
MA szakvezető, média- és oktatáskutató egyetemi docens

Időszak: 2021.09.01 – 2022.01.31.

Dátum: 2022.02.07.

**SZAKMAI BESZÁMOLÓ az Új Nemzeti Kiválóság Program DESIGNKULTÚRA MODULOK
OKTATÁSI SEGÉDANYAGAINAK FEJLESZTÉSE 1 – 12. OSZTÁLYIG** témacímű kutatásáról

Póczos Valéria

.....

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Művészettudomány PhD
Designkultúra-tudományi tagozat;
Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános iskola és Gimnázium, vizuális kultúra vezetőtanár

Új Nemzeti Kiválóság Program,
Felsőoktatási Doktori Hallgatói Kutatói Ösztöndíj Pályázat
Pályázati azonosító szám: ÚNKP-21-3-II

Témavezető: **Bényei Judit PhD**

.....

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
MA szakvezető, média- és oktatáskutató egyetemi docens

Időszak: 2021.09.01 – 2022.01.31.

Dátum: 2022.02.07.

Designkultúra modulok oktatási segédanyagainak fejlesztése 1 – 12. osztályig

Aktuális kutatási programom ezt megelőző ösztöndíjas időszakban végzett munkám – a *Designkultúra modulok; Tanítási-tanulási programok az általános iskola első évfolyamától a gimnázium tizenkettedik évfolyamáig* témacímű kutatás – folytatásaként értendő. Az öt hónapos ösztöndíjas időszak során az általam kidolgozott és korosztályokhoz igazított designkultúra modulok diákoknak szóló feladatlapjait, ezekhez illeszkedő tanári útmutatókat részletes értékelési szempontrendszerrel, tervezési munkafüzeteket és segédleteket készítettem. Az elkészült tananyagok lehetőséget nyújtanak a designkultúra oktatás iskolai gyakorlatban történő megjelenésére.

A tizenkét évfolyam – a korábbiakhoz hasonlóan – hat korcsoportra osztva jelenik meg:

- 1) az *első korcsoportba* az első és a második évfolyamos tanulók tartoznak;
- 2) a *második korcsoportba* a harmadik és a negyedik évfolyamos tanulók tartoznak;
- 3) a *harmadik korcsoportba* az ötödik és a hatodik évfolyamos tanulók tartoznak;
- 4) a *negyedik korcsoportba* a hetedik és a nyolcadik évfolyamos tanulók tartoznak;
- 5) az *ötödik korcsoportba* a kilencedik és tizedik évfolyamos tanulók tartoznak;
- 6) a *hatodik korcsoportba* a tizenegyedik és tizenkettedik évfolyamos tanulók tartoznak.

A designkultúra modulok létrehozásának célja a közoktatásban körülhatárolt szakterületi egységek között interdiszciplináris, azaz tudományágak közötti edukációs folyamat megvalósulásának előmozdítása, a *jelenségalapú tanítási-tanulási módszerek*¹ elősegítése, a problémamegoldó folyamatok megértése/megérttetése és gyakorlása/gyakoroltatása.

A kidolgozott, korcsoportonként összeállított modulokhoz illeszkedő feladatlapok és útmutatók segítségével egy programon belül számos tantárgy ismeretanyaga tanítható (például földrajz, történelem, matematika, fizika, vizuális kultúra, stb.). A designkultúra modulok STEAM – azaz természettudományok, technológia, mérnöki tudományok, művészet és matematika – jellegű projekt feladatokat tartalmaznak. Az eltérő szaktárgyi területek egymásra utaltsága az azokhoz kötődő logikai következtetésmódok láncolatát hívja elő, melyet a design sajátos, abduktív logikai tevékenysége kreatív és dinamikus módon vezet új ismeretek elsajátításához.

A kidolgozott feladatlapok, útmutatók, tervezési munkafüzet és segédletek akár konceptuális „sorvezetőként” is szolgálhatnak a designkultúra oktatás területén.

Kutatási terv feladat- és ütemterv (2021 szeptember – 2022 január)

1. Nemzetközi szakirodalom gyűjtése, áttekintése

A nemzetközi szakirodalmak gyűjtése során a *modulrendszerű oktatás, designgondolkodás, design oktatás* és az *értékelés* kulcsszavas keresésre támaszkodva, valamint a szakirodalmak hivatkozásait feltárva számos szakirodalmat gyűjtöttem.

¹ A *jelenségalapú tanulás* (phenomenon based learning) – amely a projektalapú tanulás (project based learning) típusú módszertanok csoportjába sorolható – 2016 óta része a finn nemzeti alaptantervnek (Symeonidis, Schwarz, 2016), melynek legfőbb célja, hogy elősegítse a problémamegoldó készség, kritikus gondolkodásmód és együttműködési készségek fejlesztését. A jelenségalapú tanulás olyan holisztikus megközelítés, mely a jelenségeket valós kontextusban, több dimenzióban, azaz multidiszciplináris perspektívában ábrázolja. Ennek lényege, hogy a diákok megértik a tudományterületek közti összefüggéseket, a való életből vett példákön és problémákon keresztül.

Nemzetközi szinten továbbra is a finn rendszer tantervreformját véltem követendőnek az iskolakultúra közoktatásbeli reformjának, valamint az integratív megközelítés erősödésének kimagasló eredményt hozó tényéért.

A nemzetközi szakirodalmak mellett, a modulok készülében lévő feladatlapjainak, útmutatóinak és segédleteinek fejlesztése okán újfent végigolvastam a 2020. január 1-jén a Magyar Közlönyben megjelent Nemzeti Alaptanterv, valamint a 2020. március 1-jén megjelent kerettantervek idevonatkozó tartalmait, valamint tanulmányoztam az Oktatási Hivatal által kiadott állami tankönyvek szakmai-tartalmi vonatkozásait.

2. A leginkább releváns szakirodalmak elemzése és feldolgozása

Mellékletben olvashatók azon szakirodalmi hivatkozások, amelyek jelen kutatást nagymértékben alakították. A releváns szakirodalmak elemzése és feldolgozása (adott esetben újraolvasása) szeptember közepétől indult, október végéig nagyjából lezárult, de a teljes kutatás időtartamában zajlott.

3. A designkultúra modulok interdiszciplináris sajátossága okán, a vázlattevi szakaszban kapcsolatteremtés eltérő diszciplinák oktatóival, a készülendő segédanyagok felépítésének, illetve felmerülő kérdések megvitatása szempontjából

Kutatásom szempontjából nagy jelentőséggel bír, hogy szervezőként és előadóként részt vettem a 35. Vizuális Mesterpedagógus Műhely (VIMM 35) *Design Thinking – tervezéses gondolkodás az iskolában* című előadássorozaton², ahol *Designkultúrára fel! Bevezetés a designkultúra területére* címmel tartottam meg 45 perces előadásomat. Ezen az alkalmon bemutattam korábbi Új Nemzeti Kiválóság Program Ösztöndíjpályázat támogatásával (2020.09.01 – 2021.02.01) létrehozott *Designkultúra modulok; Tanítási-tanulási programok az általános iskola első évfolyamától a gimnázium tizenkettedik évfolyamáig* című neveléstudományok (II.6) tudományterülethez kapcsolódó kutatásom eredményét. Az előadást követő, vizuális területen oktató kollégákkal folytatott személyes beszélgetések és visszajelzések nagyban segítettek kutatásom irányának pontosítását. Ezt követően tartottam meg hasonló témában és időkeretben előadásomat az *Online világ és Vizuális kultúra konferencián*³, ahol a hallgatóság közt eltérő tudományterületek oktatói is képviselték magukat. Ezen az alkalmon is lehetőségem adódott konzultálni több intézményből érkező matematika, kémia, fizika, technika és vizuális területen oktató kollégákkal a Designkultúra modulok oktatási segédanyagainak fejlesztésével kapcsolatban (mindezt a munkahelyemen, a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban oktató szakos tanárok mellett). Ezek a konzultációk világítottak rá – egyéb, lényeges tartalmi javaslatok kíséretében – arra, hogy az óratervek megírása helyett, kizárólag feladatlapok és útmutatók, munkafüzetek és egyéb – a program elvégzéséhez szükséges segédletek – kidolgozását szükséges végezni az ösztöndíjas időszak alatt.

Fontos megemlítenem a MOME Doktori Iskolájának szervezésében megvalósuló Designkultúra-Szemiotika-Oktatás konferenciát (MOME, 2021.12.08 – 09.), ahol a fent említett témában 15 perces időkeretben volt módom előadást tartani. Az előadást követő, eltérő tudományterületeken (is) oktatók/kutatók szakmai visszajelzései és javaslatai nagyban segítettek munkámat.

² A program szervezői: Kárpáti Andrea, Gaul Ács Ágnes, Gaul Emil, Póczos Valéria; helyszín: Deák 17 Gyermek és Ifjúsági Galéria, dátum: 2021.09.18.

³ 2021.10.02. / Online világ és Vizuális kultúra konferencia; helyszín: MTA TABT Szegedi Akadémiai Bizottság (SZAB Székház) Szeged, Somogyi u. 7, 6720; a program az SZTE JGYPK Művészeti Intézet Rajz-művészettörténet Tanszék – Művészetelméleti és Művészetpedagógiai Kutatócsoport szervezésében valósult meg. Előadásom címe: Tervezéses gondolkodás a közoktatásban

A designkultúra modulok elsőtől tizenkettedik évfolyamnak szóló tanítási-tanulási programok, melyeket vizuális kultúra tárgy keretében terveztem megvalósíthatónak. Azonban 2020. január 31-én, a Magyar Közlönyben megjelent Nemzeti Alaptanterv kiadásáról szóló kormányrendelet⁴ tizedik évfolyamot követően megszüntette a vizuális kultúra tárgy oktatását. Az utolsó két évfolyam moduljában megjelenő tudományterületek oktatóival konzultálva, arra a következtetésre jutottam, hogy a feladatlapok összeállításánál arra törekszem, hogy egyéb tárgy keretében is felhasználható tanítási-tanulási programokat és ahhoz illeszkedő feladatlapokat hozzak létre. Az értékelési szempontok adott tárgynak megfelelően módosíthatók. Mindemellett az alaptanterv minden évben ajánlja több multidiszciplináris óra megszervezését, ahol a tanulók egyszerre több tudományterülettel foglalkoznak és a tudnivalók integrálásával ismerkednek meg. (NAT, pp. 293)

A modulokhoz kötődő óraszámok csökkentése szintén a konzultációk eredménye. Egy modult (ötödik korcsoport) kivéve az összes program óraszámát redukáltam, hogy a jelenlegi szabályozás mellett is véghez vihető legyen.

4. Lehetséges módszertanokhoz köthető vizsgálódás

A designkultúra oktatás módszertanának bővítése dinamikus folyamat, amelyben a *problémaérzékenység* és a *cselekvő attitűd* előmozdítása elsődleges szempont. A kooperatív technikák alkalmazása már a korai időszakban is lényeges; a designkultúra oldaláról nézve azért, mert interdiszciplináris tulajdonsága okán, társas együttműködésen alapszik. A szociális kompetenciák tudatos fejlesztése, valamint a tapasztalati tanulás előnyei teszik teljessé a kooperatív tanulási módszerek alkalmazását, melyben a pedagógus „megváltozott” – nem a hagyományosan elfogadott ismeretközlő – szerepe elsődleges.

Az oktatás/nevelés minden esetben célorientált folyamat, melyben nagy szerepe van az időkorlátnak. A modulok szempontjából ezért is lényeges a különféle szakterületi egységek módszertanához kötődő vizsgálódás, mivel az a hatékony munka alapfeltétele. Mindez szakirodalmi feldolgozás és konzultációk során valósult meg. A mellékletben szereplő feladatlapokon és tanári útmutatókon fellelhető módszertani javaslatok leginkább a tanulók érdeklődésére és közös tevékenységére építő projektmódszert és a kooperatív oktatási módszereket, azaz az ismeretek és intellektuális készségek fejlesztésén túl a szociális készségek, együttműködési képességek kialakításában jelentős szerepet játszó módszereket említik.

5. A designkultúra modulok segédanyagainak felépítése, az (ön)értékelési szempontrendszer és forma újabb vizsgálata

A tanulási-tanítási programok segédanyagai közé tartoznak a tervezési munkafüzetek, amelyet több modulban is használatra javasoltam. A tervezési munkafüzeteket a design thinking módszertanhoz kötődően készítettem el. Mindemellett, a modulokban szereplő feladatok némelyikének feldolgozásához különféle segédleteket is terveztem.

A tanári útmutatók tartalmazzák a részletekre bontott modulok értékelési szempontrendszerét, amelyek modulonként eltérő szempontokkal, értékelési útmutatókkal és javaslatokkal bővültek. Céлом olyan, korosztályokhoz igazított, a designkultúra szempontjából adekvát analitikus értékelési szempontrendszer megfogalmazása volt, amely különféle indikátorok alapján mér komplex teljesítményszinteket, amelyek segítenek láthatóvá és mérhetővé tenni speciális adottságokat. Mindennek középpontjában a holisztikus szemlélet, a kreatív gondolkodás és problémamegoldás áll, valamint egyéb – a vizualitás területén kiemelkedő – képességeket is vizsgál. Ehhez mintául szolgált,

⁴ MAGYAR KÖZLÖNY, 2020. évi 17. szám

hogy 2018-ban kollégáimmal (Balogh Imola, Dezső Ilona, Garamvölgyi Béla, Mészáros Zsuzsanna, Zele János) a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban évenként megrendezett Fővárosi Komplex Rajzverseny értékelési szempontrendszerét továbbgondoltuk.⁵ Építkeztünk az 1982 óta megrendezésre kerülő verseny folyamatosan és dinamikusan fejlődő értékelési szempontrendszerének hagyományaira és szellemiségére. Az iskola vizuális kultúra vezetőtanáraként napi pedagógiai gyakorlatomban alkalmazom a nem pusztán versenyszituációra érvényes értékelő rendszert. Mindez kutatásomra nézve irányadó volt, a tanári útmutatókban megfogalmazott értékelési szempontrendszerek az említett értékrendnek és gyakorlatnak kívánnak minőségileg megfelelni és további fejlődési/fejlesztési lehetőségeket vázolni.

Az MTA-ELTE Vizuális Szakmódszertani Kutatócsoport tagjaként, tantárgy-pedagógiai kutatási programunkban (2016 – 2021) Kárpáti Andrea jóvoltából lehetőséget kaptunk, Talita Groenedijk és Folkert Haanstra (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten) által készített, publikáció előtt álló vizuális (ön)értékelő lapok pedagógiai gyakorlatban történő tesztelésére 2016-ban⁶. Ez a fajta értékelési rendszer képi fogalmakkal dolgozik, annak megjelenítése vizuális jelekkel történik, amely könnyebben értelmezhetővé tette a diákok számára a fejlesztési célok értelmezését, valamint az elért eredmény vizsgálatát a fejlődés különböző lépcsőfokainak elemzésével. Segítséget nyújtott a folyamat értelmezésében, annak lépcsőzetes ábrázolásával. A tesztelés lezárultával, az általam tanított osztályokban tervezési feladatként, (ön)értékelő lapokat hoztunk létre, melyek fejlesztése jelenleg is folyamatban van. Tervezem, hogy a designkultúrához köthető feladatokhoz kidolgozott értékelési szempontrendszerek elkészültével, elkészítem annak vizuális jelekkel megvalósított átiratát, majd pedig kipróbálását és fejlesztését iskolai környezetben.

Paál Zsuzsanna, a Magyar Képzőművészeti Egyetem doktorandája DLA kutatásában a jelenleg gyakorlatban lévő értékelési metodikától eltérő módon egyéni eszközfejlesztést végez, melyhez a fő inspirációt az említett amszterdami kutatás szolgálja. Vizuális kultúra tantárgyhoz készít vizuális (ön)értékelésre alkalmas, képes gondolkodáshoz jól alkalmazható értékelőlapokat, melyeknek gyakorlati kipróbálása megtörtént. Publikációit, az általa továbbfejlesztett, innovatív, értékelést segítő eszközök tapasztalatait megismerve, képes (ön)értékelő lapjait – melyeket iskolai kipróbálásra és használatra elérhetővé tesz⁷ – javaslom a designkultúra feladatlapok második korcsoportjában, de további modulokban is használhatók a feladattal releváns értékelési szempontok!

6. Az oktatási segédanyagok kidolgozása

A feladatlapok, tanári útmutatók, tervezési munkafüzetek és segédletek kidolgozását az első korcsoporttal kezdtem és a hatodik korcsoporttal fejeztem be. Egy korcsoport teljes feladatcsomagjának és tanári értékelésének lezárását követően léptem felsőbb évfolyamba, abból a megfontolásból, hogy a megalapozó tudásformákat tartalmazó modulok felépítése következetes legyen a komplex gondolkodási struktúrák fejlesztése és kidolgozása terén. Az összes modul január végére állt össze, jelentősebb tartalmi változtatást ezt követően már nem végeztem.

További vállalások:

Kutatási munkám eredményeit a fogadó intézmény, azaz a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem felé hozzáférhetővé teszem. Vállalom tudományos publikáció megjelentetését. Az eredményeket ismertetem az intézményen belüli ÚNKP-rendezvényen és további konferenciaszereplések lehetőségét

⁵ <http://rajz.fazekas.hu/szakanyagok-szakmai-dokumentumok/> (2022. 02. 08.) A Fővárosi Komplex Rajzverseny értékelési szempontrendszere az oldal alján olvasható.

⁶ https://www.researchgate.net/publication/333674984_Self-Assessment_in_Art_Education_through_a_Visual_Rubric (2022.01.09.)

⁷ <http://paalart.hu/vizualis-ertekelolapok/vizualis-ertekelolapok/> (2022. 02. 08)

kutatom. (Az 5. Művészetpedagógiai Konferencia kiírása megtörtént: 2022.05.26 – 27. az esemény dátuma, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar rendezésében, melyre absztraktomat benyújtom.)

Jövőbeni tervek:

Az Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíjasként kidolgozott oktatási segédanyagok korcsoportonkénti kipróbálását szeptembertől tervezem a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban. A megvalósítás támogatására **további ösztöndíj lehetőségek** után kutatok. A kipróbálást, a folyamat dokumentálását és az eredmények feldolgozását követően további tananyag fejlesztést tervezek a designkultúra oktatás területén.

Létrehoztam egy online tudásmegosztó felületet⁸, ahol korábbi Új Nemzeti Kiválóság Program támogatásával készült kutatásom eredményeit már közzétettem, a jelenlegi kutatás szakmai anyagait elsőként ezen a felületen tervezem megosztani. Rövid távon designkultúra tematikájú feladatokhoz köthető módszertani anyagok, feladatgyűjtemények, útmutatók, oktatási célra készült sablonok gyűjteményét tartalmazza majd letölthető formában, melyek sorvezetőt jelenthetnek iskolai projektek önálló végrehajtásához. Hosszú távon – témavezetőm javaslatát megfogadva – célom egy, a designkultúra oktatáshoz (is) köthető, tanítási tapasztalatok megosztására alkalmas, közösségi tartalomgyártásra/tudásmegosztásra, továbbfejlesztésre, az általam és más kollégák által tervezett feladatok megvalósulásának gyűjtésére létrehozott honlap, mely – a részvételi kultúra lehetőségeit kihasználva – kutatási nyersanyagként is szolgálhat. Mindez, becsatornázható a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium szakmai tudásközpont szerepkörébe.

Köszönetnyilvánítás:

Köszönöm az Új Nemzeti Kiválóság Programnak, hogy támogatást nyújtott a *Designkultúra modulok oktatási segédanyagainak fejlesztése 1 – 12. osztályig* témacímű, korcsoportokhoz igazított moduljainak kidolgozásához!

Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Bényei Juditnak, a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium kutatásommal releváns munkacsoportjainak, a 35. *Vizuális Mesterpedagógus Műhely* szervezőinek (Kárpáti Andrea, Gaul-Ács Ágnes, Gaul Emil) és résztvevő minden kollégának, az *Online világ és Vizuális kultúra konferencia* szervezőinek (Biró Ildikó, Fiedler Judit, Marosi Katalin) és résztvevő minden kollégának, a MOME Doktori Iskolájának szervezésében megvalósuló *Designkultúra-Szemiotika-Oktatás konferencia* szervezőbizottságának (Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor, Lajos Veronika, Újvári Edit, Szentpéteri Márton, Szívós Mihály, Wunderlich Péter) és minden résztvevőnek!

Irodalomjegyzék

Andrade, H., Hefferen, J., Paima, M., (2014). Formative Assessment in the Visual Arts Art Education 67 (1): 34-40

Andrade, H. (2000). Using rubrics to promote thinking and learning. Educational Leadership., 57(5), 13-18

Ernst Wagner (2016). The Common European Framework of Reference for Visual Literacy: Structure, Content and Its Potentials for Other Fields of Aesthetic Education. European Network for Visual literacy

⁸ <https://poczosvaleria.wixsite.com/projektszoba> (utolsó letöltés: 2022.02.09.)

Golnhofer Erzsébet (2011). A fejlesztő értékelés és a személyre szabott pedagógia, Dobbantó program, tematikus füzetek, Fejlesztő, támogató értékelés – de hogyan?

PAÁL Zs., STYRNA K. (2021) Vizuális értékelő lapok, Az önreflektivitás alkalmazásának előnyei és bemutatása konkrét feladatokon keresztül, Vizuális Kultúra Újság, 2021. 1/4. pp. 69 – 77.

<http://vizualiskulturaujsag.hu/wp-content/uploads/2021/07/5.%20Paa%CC%81l-Styrna.pdf>

(2021.01.07.)

SYMEONIDIS, V. & SCHWARZ, J.(2016). Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland. Forum Oświatowe. 28. 31-47.